

8. Мюллер, Г. Учет: международная перспектива [Текст] / Г. Мюллер, Я. Гернон, Г. Миник. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 557 с.

9. Нападовська, Л. Управлінський облік [Текст] : монографія / Л. Нападовська. – Дніпропетровськ : Наука : Освіта, 2000. – 450 с.

10. Нидлз, Б. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуж. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 495 с.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© І.Б. Чернікова, Л.О. Кирильєва, О.І. Черніков, 2009.

УДК 65.011.47:658.152

Н.М. Гаркуша, канд. екон. наук, проф.

О.В. Прокопова, канд. екон. наук, доц.

О.Ю. Ляшенко, асист.

ІНВЕСТИЦІЇ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА НАПРЯМКИ

Надано визначення інвестиційної діяльності як невід'ємного процесу ринкової економіки; узагальнено понятійний апарат щодо сутності інвестицій та їх класифікації; докладно викладена логіка та етапність інвестиційного процесу.

Дано определение инвестиционной деятельности как неотъемлемого процесса рыночной экономики; обобщены понятия сущности инвестиций и их классификации; детально изложена логика и этапность инвестиционного процесса.

Investment activity as inseparable process of market economy is defined in the article. Conceptual apparatus concerning the essence of investments and their classification is generalized. Logic and stages of the investment process are covered

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інвестиції є визначальним фактором економічного розвитку будь-якої країни. Необхідною умовою стабілізації і подальшого економічного зростання України є активізація інвестиційної діяльності окремих суб'єктів господарювання, адже становлення і повноцінне функціонування ринкових механізмів, розвиток підприємницьких структур, економіки і фінансів країни в цілому можливе лише тоді, коли виробничі підприємства за рахунок втілення інвестиційних проектів сьогодні істотно підвищать рівень одержаних прибутків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти сутності, видів та ефективності використання інвестиційних ресурсів доклад-

но висвітлені в роботах як вітчизняних: А.А. Пересади, Т.В. Майорової, І.А. Бланка, Ю.М. Коваленко, С.В. Кравченко, О.Є. Каєвої, О.О.Удалих, Б.В. Губського, так і зарубіжних провідних вчених В. Бернса, Г.І. Бірмана, Кейнса Джем, П. Мюссе, М. Міллера, Ф. Модільяні, В. Шарпа, П.М. Хавренека, П. Самуельсона, Э. Долана та ін. Детальне вивчення наукових робіт цих авторів свідчить про винятковий інтерес дослідників до цієї ключової економічної категорії, і безліч визначень цього поняття. Доволі часто характеристика інвестицій недостатньо чітка або надмірно вузька, а отже доцільним є уточнення економічної сутності категорії „інвестиції”.

Аналіз чинного законодавства України та досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів дає змогу викласти його в такій редакції: інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою його збереження чи зростання в майбутньому або досягнення соціального ефекту.

Мета та завдання статті. Метою дослідження є визначення чинної теорії та практики інвестиційної діяльності в Україні.

Цільова спрямованість досліджень обумовила постановку і вирішення наступних завдань з визначення інвестиційної діяльності як невід’ємного процесу ринкової економіки; узагальнення понятійного апарату щодо сутності інвестицій та їх класифікації; характеристика особливостей, етапів і методів визначення фінансових потреб щодо здійснення інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об’єктами інвестиційної діяльності в Україні є основні фонди і обігові кошти в усіх галузях і сферах народного господарства: цінні папери (акції, облігації тощо); цільові грошові вклади юридичних і фізичних осіб у банках; науково-технічна продукція; інтелектуальні цінності та інші об’єкти власності; майнові права [6].

Економічний зміст інвестицій в умовах ринкової економіки укладається в сполученні двох сторін інвестиційної діяльності: витрат ресурсу й одержання результату. Інвестиції здійснюються з метою одержання доходу (результату) і стають марними, якщо вони даного доходу (результату) не приносять. Тобто перш за все інвестор не просто придбає активи, а вибирає лише ті, які в майбутньому обов’язково принесуть йому доходи.

Проаналізувавши теоретичні погляди на сутність інвестицій, можна сформулювати власне визначення даної категорії наступним чином: інвестиції це процес вкладення капіталу у вигляді майнових та фінансових цінностей з метою одержання прибутку і зростання вартості капіталу, а також отримання соціального ефекту. Таке визначення

інвестицій за змістом інтегрує різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання національного продукту.

Різні види інвестицій мають різне відносне значення для функціонування підприємства. У зв'язку з чим для обліку, аналізу і підвищення ефективності управління інвестицій необхідна їх науково обґрунтована класифікація як на макро-, так і на мікрорівні.

Найбільш комплексну класифікацію інвестицій можна представити наступним чином (рисунок).

З наведених класифікаційних ознак найбільш ваговою є розподіл інвестицій залежно від об'єктів вкладення капіталу на фінансові та реальні.

Фінансові інвестиції це вкладення коштів у фінансові інструменти (активи), переважно цінні папери. Формами фінансових інвестицій є вкладення в пайові та боргові цінні папери, а також депозитні банківські вклади. Фінансові інвестиції, орієнтовані на участь в управлінні об'єктом, як правило, переслідують стратегічні цілі інвестора.

Під реальними інвестиціями розуміють вкладення засобів (капіталу) в створення реальних активів (як матеріальних, так і нематеріальних).

Нематеріальні інвестиції направляються на підвищення кваліфікації персоналу, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, одержання товарного знаку (марки) і т.п.

Матеріальні інвестиції припускають вкладення насамперед у засоби виробництва. Їх, у свою чергу, можна підрозділити на інвестиції що спрямовані на: придбання нових виробництв; розширення діючих виробництв; відтворення основних засобів; новаційні напрямки [7].

Новаційні інвестиції можна підрозділити на дві групи:

- інвестиції в модернізацію підприємства, у тому числі в технічне переоснащення відповідно до вимог ринку;

- інвестиції по забезпеченню безпеки в широкому розумінні слова. Мова йде про інвестиції, пов'язані із включенням до складу підприємства технологічних структур, що гарантують безперебійне й ефективне забезпечення виробництва необхідною сировиною, що комплектують, обслуговуванням технологічного виробництва) (ремонт, налагодження, розробка технічної документації й т.п.)

За характером участі інвестора в інвестиційному процесі інвестиції слід підрозділяти на прямі й непрямі (опосередковані). Прямі інвестиції припускають пряму, особисту участь інвестора у вкладенні капіталу в конкретний об'єкт інвестування, будь то придбання реальних активів, або вкладення капіталу в статутні фонди підприємства.

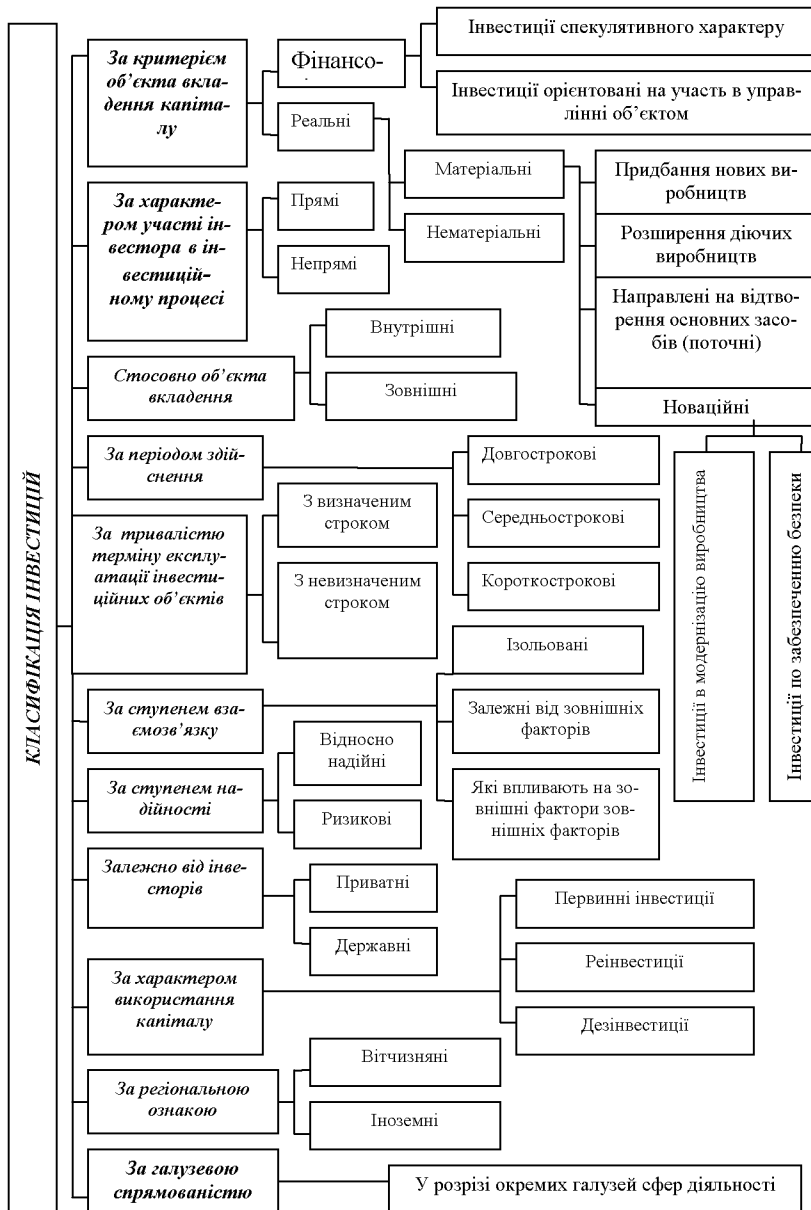

Рисунок – Класифікація інвестицій за окремими ознаками

Непрямі (опосередковані) інвестиції припускають вкладення капіталу інвестора в об'єкти інвестування через фінансових посередників (інституціональних інвесторів) за допомогою придбання різних фінансових інструментів [1].

В економічній літературі часто можна зустріти розподіл інвестицій на прямі й портфельні. При цьому під прямими інвестиціями розуміють безпосереднє вкладення коштів у виробництво, придбання реальних активів. Портфельні інвестиції здійснюються у формі покупки цінних паперів. Таке трактування прямих і портфельних інвестицій хоча і є досить розповсюдженим, але воно не цілком коректне. Якщо не вважати деяких нюансів, то тут прямі інвестиції, власне кажучи, ототожнюються з реальними інвестиціями, а портфельні – з фінансовими. Насправді портфельні інвестиції являють собою диверсифікованість вкладень капіталу інвестора в різні об'єкти інвестування і насамперед, у різні фінансові інструменти. Об'єктами портфельного інвестування, як правило, виступають різні цінні папери, банківські депозитні внески, іноземна валюта. Відповідно до складу інвестиційного портфеля можуть входити як прямі, так і непрямі (опосередковані) інвестиції. Прямі й портфельні інвестиції мають різний сенс для інвестора й одержувача інвестицій (підприємства) [4].

Для підприємства кожен інвестор асоціюється з певним розміром або потоком вкладень (насамперед фінансових). Причому найчастіше, наприклад в акціонерних товариствах, залежно від розміру вкладень (кількості придбаних акцій) інвестори дістають певні права на участь у керуванні. Відповідно інвестори з позиції одержувача інвестицій підрозділяються на великих, дрібних і т.п., а не на портфельних і прямих інвесторів.

Інвестор, вкладаючи кошти в підприємство через придбання акцій, паїв, часток, діє або безпосередньо (прямий інвестор), або опосередковано (опосередкований інвестор) через фінансові інститути. При цьому важливо не те, як він діє, а те, яку мету переслідує, який обсяг коштів вкладає в підприємство.

Портфельний інвестор – це особа, що здобуває різні фінансові інструменти з різним ступенем ризику з метою отримання певного (бажаного) рівня доходів на вкладені кошти. При цьому портфельний інвестор не обов'язково діє через фінансові інститути. Він може здійснювати ці операції прямо, безпосередньо. Інакше кажучи, з погляду інвестора інвестиції поділяються на прямі й непрямі (опосередковані), або портфельні й неподільні, однорідні або, як їх ще називають, симплексні.

Стосовно об'єкта вкладення доцільним вважається розподіл інвестицій на внутрішні й зовнішні інвестиції. Внутрішні інвестиції являють собою вкладення капіталу в активи самого інвестора, зовнішні – вкладення капіталу в реальні активи інших господарюючих суб'єктів або фінансові інструменти інших емітентів [2].

За періодом здійснення інвестиції необхідно підрозділяти на довготермінові, середньотермінові й короткотермінові. Довготермінові інвестиції являють собою вкладення капіталу на період від трьох і більше років (як правило, вони здійснюються у формі капітальних вкладень), середньотермінові – вкладення капіталу на період від одного до трьох років, короткотермінові – вкладення на період до одного року.

В умовах високої інфляції зазначена вище градація за термінами вкладення може змінюватися. Зокрема, в Україні в 90-х роках терміни вкладень капіталу на період понад один рік найчастіше розглядалися як довгострокові, з огляду на високий рівень інфляції.

У тимчасовому аспекті інвестиції слід класифікувати також за тривалістю терміну експлуатації інвестиційних об'єктів на певні та невизначені. Будь-яка невизначеність підвищує фінансові ризики й тим самим знижує зацікавленість у вкладеннях.

За ступенем надійності інвестиції треба підрозділяти на відносно надійні й ризикові. Найбільш ризиковими є інвестиції в сферу досліджень і розробок. Тут важко оцінити й потреби в ресурсах, і майбутні результати. Різні форми підтримки даного виду інвестицій найчастіше здійснюються через державні програми. Менш ризиковими є інвестиції в сфері (галузі) з досить певним ринком збуту.

Інвестиції можна також класифікувати й через призму характеристики інвесторів на дві групи: приватні (вітчизняні й іноземні) й державні інвестори. Приватні інвестиції являють собою вкладення капіталу фізичних, а також юридичних осіб недержавних форм власності. До державних інвестицій належать вкладення капіталу державних підприємств, а також кошти бюджетів різних рівнів і державних позабюджетних фондів.

За характером використання капіталу в інвестиційному процесі слід виділяти первинні інвестиції, реінвестиції й дезінвестиції. Первинні інвестиції являють собою вкладення капіталу за рахунок як власних, так і позикових коштів інвесторів. Реінвестиції являють собою вторинне використання капіталу в інвестиційних цілях за допомогою його вивільнення в результаті реалізації раніше здійснених інвестицій. Дезінвестиція – це вивільнення раніше інвестованого капіталу з інвестиційного обороту без наступного використання в інвестиційних цілях [4].

За регіональними джерелами залучення капіталу доцільно відокремлювати вітчизняні й іноземні інвестиції. Вітчизняні інвестиції являють собою вкладення капіталу резидентами даної країни (домашніми господарствами, підприємствами, організаціями, державними органами). До іноземних інвестицій належать вкладення капіталу нерезидентами (як юридичними, так і фізичними особами) в об'єкти й фінансові інструменти іншої держави.

По галузевій спрямованості інвестиції необхідно класифікувати у розрізі окремих галузей і сфер діяльності. Наприклад, інвестиції в промисловість, сільське господарство, енергетику тощо.

Наведені класифікаційні ознаки інвестицій відображають багатоаспектність досліджуваної категорії, і можуть застосовуватися з метою підвищення ефективності обліку, аналізу і управління інвестиціями в реальній і фінансовий сектор економіки.

Вище викладене дозволяє зробити висновки про те, що для ефективного фінансування підприємств у просторі фондового і товарного ринків цілком залежить від власних інвестиційних ресурсів підприємств та організацій, їх достатнього обсягу і оптимального співвідношення.

Список літератури

1. Самуельсон, П. Экономика. Вводный курс [Текст]. В 2-х т. / П. Самуельсон. – М. : Прогресс, 1994. – Т.1. – 332 с.
2. Самуельсон, П. Экономика. Вводный курс [Текст]. В 2-х т. / П. Самуельсон. – М. : Прогресс, 1994. – Т.2. – 415 с.
3. Долан, Э. Дж. Микроэкономика [Текст] / Э. Дж. Долан, Д. Линдсей ; пер. с англ. В. Лукашевича [и др.] ; под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. – СПб., 1994. – 440 с.
4. Бланк, И. А. Инвестиционный менеджмент [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, 2004. – 550 с.
5. Про оподаткування прибутку підприємств [Текст] : закон України [від 22 травня 1997 р. № 283/97].
6. Про інвестиційну діяльність [Текст] : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10.
7. Бланк, И. А. Инвестиционный менеджмент [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, 2004. – 550 с.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Гаркуша, О.В. Прокопова, О.Ю. Ляшенко, 2009.